

Міністерство освіти і науки України
Херсонський державний університет
Кафедра філософії та соціально-гуманітарних наук

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Завідувач кафедри філософії
та соціально-гуманітарних наук
доц. Поліщук І.Є.

«28» серпня 2017 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1.1.3. «ІСТОРІЯ УКРАЇНИ ТА УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ»

Спеціальність 035.01 Філологія (українська мова та література)

Факультет філології та журналістики

2017– 2018 навчальний рік

Робоча програма з дисципліни «Історія України та української культури» для студентів спеціальності 035.01 Філологія (українська мова та література)

Розробники: Поліщук І.Є., кандидат філософських наук, доцент

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри філософії та соціально-гуманітарних наук
Протокол від «28» серпня 2017 року № 1

Завідувач кафедри філософії та соціально-гуманітарних наук

_____ (доц. Поліщук І.Є.)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 03 Гуманітарні науки	Нормативна	
Змістових модулів – 2	Спеціальність: 035.01 Філологія (українська мова та література).	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин - 90		1-й	1-й
		Семестр	
		1/2-й сем.	1/2-й
		Лекції	
		24 год.	4 год.
		Практичні, семінарські	
		24 год.	4 год.
		Лабораторні	
		год.	год.
		Самостійна робота	
		42 год.	82 год.
		Рівень вищої освіти: бакалавр	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 3,22		Вид контролю: екзамен	

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 53% / 47%

для заочної форми навчання – 80% / 20%

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Історія України та української культури» складена відповідно до освітньо-професійної програми бакалаврів усіх напрямів та спеціальностей університету.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є минуле українського народу на основних землях його проживання, а також історична діяльність його предків від найдавніших часів до сьогодення. При цьому основна увага приділяється вивченню політичного, державотворчого та соціально-економічного аспектів діяльності українського народу.

Міждисциплінарні зв'язки

Нормативна навчальна дисципліна «Історія України та української культури» є складовою циклу гуманітарної та соціально-економічної підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня "бакалавр". Знання, отримані студентами в рамках даної навчальної дисципліни, в подальшому будуть використані при вивченні окремих тем таких навчальних дисциплін, як: "Філософія", "Історія української культури", "Політологія", "Соціологія", "Україна і світ".

1. Мета курсу: створення цілісного уявлення про історичний розвиток української держави та народу, що має бути основою для виховання патріотичних почуттів, національної та громадянської гідності.

2. Завдання курсу:

Теоретичні

Виклад курсу є спрямований на висвітлення історії України від найдавніших часів до сьогодення: складні, неоднозначні перепиті, діяльність видатних осіб, соціально-економічні, політичні, етнічні, культурні аспекти.

Практичні

Особливістю курсу «Історія України та української культури» є його значний виховний потенціал, що дає можливість реалізувати у навчально-виховному процесі низку важливих завдань, зокрема таких, як виховання національної свідомості, громадянських якостей української молоді, становлення професійного мислення.

Перелік знань та вмінь студентів:

Знати: процеси, події, явища, які відбувалися на українських землях упродовж основних етапів розвитку України; розуміти їх обумовленість і причинно-наслідковий контекст; орієнтуватися у перебігу економічних, соціальних, політичних і культурних явищ і процесів, що відбувалися на території України в контексті світової історії.

Вміти: вільно володіти навчальним матеріалом з курсу історій України; розкривати суть будь-якого питання з тих, які розглядалися під час лекційних та семінарських занять; не лише викладати фактичний матеріал, а й здійснювати його аналіз; обстоювати власну точку зору на дискусійні проблеми вітчизняної історії; працювати з науковою літературою та джерелами з історії України.

Міждисциплінарні зв'язки:

Нормативна навчальна дисципліна «Історія України та української культури» є складовою циклу гуманітарної та соціально-економічної підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр». Знання, отримані студентами в рамках даної навчальної дисципліни, в подальшому будуть використані при вивченні окремих тем таких

навчальних дисциплін, як «Філософія», «Історія української культури», «Політологія», «Україна в Європі та світі».

3. Програма навчальної дисципліни «Історія України та української культури»

I. СТАРОДАВНЯ І СЕРЕДНЬОВІЧНА ІСТОРІЯ УКРАЇНИ (ДО СЕРЕДИНИ XVII СТ.). УКРАЇНА НА ПОРОЗІ НОВОГО ЧАСУ (ДРУГА ПОЛОВИНА XVII СТ.)

1. Вступ до курсу "Історія України"

Предмет і завдання курсу. Методологія вивчення історії України. Сучасні концепції вивчення історії та їх застосування при вивченні історії України. Концептуальні підходи до вивчення історії України. Головні джерела історії України. Історіографія історії України. Аналіз навчальної літератури. Періодизація історії України. Значення курсу "Історія України" для фахової підготовки і виховання громадської позиції та патріотизму, вироблення сучасної історичної свідомості й політичної культури.

2. Українські землі у первісну добу

Найдавніші племена і держави на території України.

Поява людини на території України. Первісні люди та їх спосіб життя. Неолітична революція. Трипільська культура. Розвиток землеробства і скотарства. Кіммерійці, скіфи, сармати, готи, гуни на українських землях. Античні міста-держави Північного Причорномор'я.

Східні слов'яни на території України.

Проблема "прабатьківщини" слов'ян в історіографії. Розселення східних слов'ян. Господарство і побут. Суспільно-політичний лад. Духовне життя та вірування. Антський племінний союз. Взаємовідносини східних слов'ян з сусідніми народами.

3. Княжа доба на території України

Передумови утворення Київської Русі. Походження термінів "Русь", "Руська земля", "Україна". Київ як політичний центр полянського союзу племен. Теорії походження державності у східних слов'ян.

Період "збирання руських земель". Перші князі

Утворення Київської Русі. Соціально-економічний розвиток. Внутрішня та зовнішня політика киеворуських князів Олега, Ігоря, Ольги, Святослава. Військові походи перших князів. Розширення кордонів Руської держави. Русь і Візантія.

Період піднесення і розквіту Київської Русі

Реформаторська діяльність Володимира Великого та Ярослава Мудрого. Хрещення Русі та його значення. "Руська Правда" як історико-правова пам'ятка. Міжнародні зв'язки і місце Київської Русі в історії середньовічної Європи.

Період феодальної роздробленості Русі

Політична децентралізація Київської Русі. Причини і наслідки феодальної роздробленості. Південноруські князівства та їх розвиток. Галицько-Волинська держава та її роль в історії України.

Кочові народи і Русь

Неслов'янські народи на території України у IX – першій третині XIII ст. Монгольська навала та встановлення золотоординського іга. Боротьба з монголо-татарами.

4. Україна під владою іноземних держав (друга половина XIV –перша половина XVII ст.)

Загарбання українських земель сусідніми державами

Політична ситуація в Східній Європі XIV – першій половині XIV ст. Входження українських земель до складу сусідніх держав – Литви, Польщі, Угорщини, Московської держави та Молдавського князівства. Експансія Кримського ханства на українські землі.

Литовсько-Польська доба української історії

Зростання політичної могутності Великого князівства Литовського. Боротьба за оволодіння Галицько-Волинським князівством. Включення до складу Литви Східної Волині, Сіверщини, Київщини і Поділля. Політика великих литовських князів на українських землях. Суспільно-політичний устрій держави.

Кревська унія. Розширення південних кордонів Великого князівства Литовського. Боротьба проти наступу німецьких лицарів. Грюнвальдська битва. Литовський князь Вітовт, його зовнішня і внутрішня політика. Ліквідація удільних князівств на українських землях.

Зміцнення Московської держави та її боротьба з Великим князівством Литовським за Сіверську землю.

Соціально-економічний розвиток українських земель у другій половині XIV – середині XVI ст. Розвиток сільського господарства, ремесла, сільських і міських промислів. Зростання міст. Надання магдебурзького права українським містам.

Формування панщинно-фільваркового господарства. Зростання залежності населення від магнатів і шляхти. Юридичне оформлення кріпосного права. Литовські статuti (1529, 1566, 1588 рр.). Устави на волоки.

Зростання впливу Польщі на Литву. Наступ католицизму. Становище православної церкви.

Феномен українського козацтва

Походження, джерела поповнення і час виникнення козацтва. Причини, час і місце заснування першої Запорозької Січі. Зміни розташувань Січей. Устрій Запорозької Січі. Господарство козаків.

Місце козаків у охороні південних рубежів Великого князівства Литовського від татар і турків. Реєстрове козацтво.

Козацтво на міжнародній арені. Морські походи козаків у турецькі володіння. Гетьман П. Конашевич-Сагайдачний. Політична і соціокультурна роль козацтва в історії України.

5. Україна за часів козацької державності (середина XVII – кінець XVIII ст.)

Українські землі під владою Речі Посполитої. Наростання національно-визвольної боротьби українського народу

Люблінська унія та утворення Речі Посполитої. Україна під владою Польщі. Польська колонізація українських земель. Соціально-економічний розвиток України у складі Польщі. Релігійна політика уряду Речі Посполитої. Берестейська церковна унія та братський рух. Козацько-селянські повстання та їх історичне значення.

Національна революція 1648-1676 рр. як видатне явище європейської історії

Історичний портрет Б.Хмельницького. Україно-польська війна: причини, характер, рушійні сили, перебіг. Відносини української старшини з Кримським ханством. Переяславсько-московський договір та його оцінка в історіографії. Формування української козацької держави. Революційні зрушення в українському суспільстві внаслідок Національно-визвольної війни під проводом Б.Хмельницького.

Доба Руїни в історії України

Гетьманування Ю.Хмельницького та І.Виговського. Порушення царем умов Переяславської угоди. Гадяцький договір. Розчленування України на Лівобережжя і

Правобережжя. Чорна Рада. Гетьмани П.Тетеря та І.Брюховецький. Андрусівський мир. Гетьман Петро Дорошенко. Бучацька угода. Гетьмани Дем'ян Многогрішний та Іван Самойлович. Подальше обмеження автономії України. Бахчисарайська угода. "Вічний мир" і остаточне закріплення поділу України.

Розвиток Лівобережної України і Слобожанщини у складі Російської держави

Адміністративно-політичний устрій. Наступ на політичну автономію України. Обрання гетьманом Івана Мазепи. "Коломацькі статті". Соціальна політика І.Мазепи. Україна на початку Північної війни. Таємна дипломатія І.Мазепи та перехід на бік Карла XI. Наслідки цієї акції для України.

Обрання гетьманом І.Скоропадського. Полтавська битва. Смерть І.Мазепи. Гетьман у вигнанні Пилип Орлик та його "Конституція".

Інкорпораційна політика царизму. Утворення Малоросійської колегії на чолі з С.Л.Вельяміновим. Наказний гетьман П.Полуботок. Боротьба старшини за відновлення гетьманства. Гетьман Д.Апостол. Його економічна політика, реформа судових установ.

Останній гетьман України К.Розумовський. Обмеження козацького самоврядування на Слобожанщині. Ліквідація Запорозької Січі. Задунайська Січ. Утворення Чорноморського козацтва. Переселення козаків на Кубань.

Прагнення старшини до зрівняння в правах з російським дворянством.

Розвиток Правобережної України та західноукраїнських земель під владою Польщі (друга половина XVII – XVIII ст.)

Особливості соціально-економічного життя. Гайдамацький рух, його причини, характер і розмах. Коліївщина.

Західноукраїнські землі під чужоземним ігом. Полонізація православної шляхти. Релігійні відносини. Занепад братств. Рух опришків.

Закарпаття під владою Угорщини. Буковинські землі в складі Молдавського князівства. Поширення на Буковину влади Австрії.

II. НОВА ТА НОВІТНЯ ІСТОРІЯ УКРАЇНИ (XIX – ПОЧАТОК XXI СТ.)

6. Період боротьби за українське національне відродження (XIX - початок XX ст.)

Українські землі у складі Росії в першій половині XIX ст.

Адміністративно-територіальний устрій і чисельність населення. Розвиток товарних відносин і криза феодальної системи господарства. Стан сільського господарства. Розвиток промисловості, торгівлі, транспортної інфраструктури. Загострення соціальних суперечностей. Поширення кріпацтва на Південну Україну.

Декабристи в Україні. "Південне товариство". "Товариство об'єднаних слов'ян". Повстання Чернігівського полку. Вплив польського повстання 1830-1831 рр. на Україну.

Початок українського національного відродження. Утворення Кирило-Мефодіївського товариства. Програмні твори кирило-мефодіївців. Т.Г.Шевченко в українському національному русі. Вплив його творів на формування української національної ідеї. Репресії царизму проти кирило-мефодіївців і Т.Г.Шевченка.

Модернізація соціально-економічного життя в Наддніпрянській Україні у другій половині XIX – на початку XX ст.

Кримська війна і Україна. Маніфест Олександра II від 19 лютого 1861 р. Особливості селянської реформи в різних регіонах України. Ліберальні реформи 1860-70-х років в Російській імперії: земська, міська, судова, фінансова, військова. Історичне значення реформ.

Перехід від мануфактури до фабрики. Промисловий розвиток українських земель в пореформену добу. Залізничне будівництво. Швидкий розвиток важкої промисловості в Донбасі і Придніпров'ї. Іноземний капітал та його значення у прискоренні темпів промислового розвитку. Народження вітчизняної буржуазії. Зростання міст. Робітничий рух.

Стан сільського господарства. Кріпосницькі пережитки у землеволодінні і землекористуванні. Поглиблення соціального розшарування села. Селянський рух. Поява народників і "ходіння в народ". "Чигиринська змова".

Становлення української нації. Український національний рух. В.Антонович як ідеолог "хлопоманства". Громадівський рух. Діяльність "Братства тарасівців". "Молода Україна". Активізація національного руху. Перші українські політичні партії та їх програми.

Західноукраїнські землі в другій половині XIX ст.

Адміністративний устрій західноукраїнських земель. Економічний розвиток західноукраїнських земель після революції 1848-1849 рр. Іноземний капітал у промисловості. Становище робітників. Національний склад буржуазії і робітників.

Стан сільського господарства. Землеволодіння і землекористування. Початок переселення українців на Американський континент. Перші українські колонії в США, Канаді, країнах Південної Америки.

Суспільно-політичний рух після революції 1848—1849 рр. Москвофіли і народовці. Формування перших політичних партій та їх програмні положення.

Суспільно-політичне життя в Україні у другій половині XIX – на початку XX ст.

Загальні тенденції та особливості українського національного руху в другій половині XIX ст. Народницький рух у 1860-80-х рр. "Братство тарасівців" як праобраз українських політичних партій. Перші робітничі організації, марксистські гуртки, соціал-демократичні осередки. Радикальний соціалізм М. Драгоманова.

Особливості національного руху в західноукраїнських землях у другій половині XIX ст. Боротьба москвофілів з народовцями. РУРП – перша легальна українська партія європейського типу. Започаткування руху за політичну незалежність України. "Молоді" радикали і книга Ю.Бачинського "Україна ingredenta". Виникнення соціал-демократичної і національно-демократичної партій. Партійні видання і соціально-політичні часописи.

Українські політичні партії в Наддніпрянській та Західній Україні. Діяльність загальноросійських партій на українських землях. "Українське питання" в програмах політичних партій.

7. Україна в добу національно-визвольних змагань (1917-1920 рр.)

Україна на початку XX ст.

Соціально-економічне становище українських земель у складі Росії. Монополії у промисловості і в банківській справі. Економічна криза початку XX ст. Робітничі страйки 1903 р. Масові селянські виступи.

Україна в демократичній революції 1905-1907 рр.

Робітничі страйки в Україні після "кривавої неділі". Повстання на броненосці "Потьомкін". Жовтневий політичний страйк. Виникнення рад робітничих депутатів. Збройні виступи у Харкові, Олександрівську, Донбасі. Державна Дума та українська фракція.

Піднесення українського національного руху. Виникнення україномовної преси. "Просвіти" в українському русі. Українська думська громада.

Третьочервневий переворот. Столипінська аграрна реформа. Економічні і політичні

наслідки реформи. Масові переселення українських селян до Сибіру і Далекого Сходу.

Діяльність українських партій і організацій в післяреволюційну добу. Робітничий і селянський рух. Українське питання в Державній Думі.

Західноукраїнські землі на початку ХХ ст.

Соціально-економічний розвиток. Боротьба трудящих проти соціального гніту. Кооперативний рух. Поява українських організацій "Січ", "Сокіл", "Пласт". Культурно-просвітницький рух. Церковне життя. Активізація переселенського руху за океан.

Україна в Першій світовій війні.

Україна у планах воюючих сторін. Воєнні дії на території України. Національно-визвольний рух в умовах війни. Діяльність "Товариства українських поступовців", "Спілки визволення України", "Головної Української Ради". Антиукраїнська політика у новоствореному Галицько-Буковинському губернаторстві. Українські січові стрільці. Антивоєнний рух народних мас.

Боротьба за відродження української державності (1917-1920 рр.)

Лютнева революція в Росії. Утворення Центральної Ради в Києві. Курс на автономію України. I та II Універсали. III Універсал та Утворення УНР. Більшовики та українська революція. IV Універсал. Прийняття Конституції УНР. Падіння Центральної Ради. Українська держава П.Скоропадського: соціально-економічні заходи, національно-культурна політика, зовнішньополітичний курс. Директорія УНР, її склад, соціальна база, політика. Утворення ЗУНР. Акт злуки УНР та ЗУНР.

Становлення радянської влади на Україні

Війна Радянської Росії проти УНР. Більшовицька влада в Україні. Політика "воєнного комунізму". Селянський опір більшовицькій владі. Махновщина. Радянська влада як форма більшовицької диктатури. Проголошення УСРР. Перша радянська конституція України. Радянсько-польська війна і Україна.

8. Радянська Україна (1921-1991 рр.)

Україна в добу нової економічної політики (1921-1928 рр.)

Соціально-економічне і політичне становище України на початку 20-х років. Криза "воєнного комунізму". Голод 1921-1923 рр. на Півдні України: причини і наслідки.

Перехід до нової економічної політики. Мета і цілі НЕПу. НЕП у промисловості. Суть господарського розрахунку. Трестування промисловості. Наслідки відбудовного процесу.

УСРР в системі "договірної федерації". "Автономізація" незалежних республік під виглядом утворення нової федерації – СРСР. Наслідки входження УСРР до складу Радянського Союзу. Конституція СРСР 1924 р.

Позиції лідерів державної партії щодо майбутнього курсу соціально-економічної політики. Сталінський курс на "всеосяжну колективізацію" селянських засобів виробництва. Курс на індустріалізацію країни. "Криза НЕПу" як результат відмови партійно-державного керівництва від "ринкової змички" між містом і селом. "Ножиці цін". Хлібозаготівельні кризи.

Перші кроки культурного будівництва: кампанія щодо ліквідації неписьменності, розгортання мережі освітніх установ, створення закладів комуністичного виховання. Ліквідація університетської освіти і перенесення центру наукових досліджень в установи ВУАН. Наслідки радянської науки.

Політика коренізації, її особливості і наслідки. Досягнення і прорахунки українізації. Національне відродження у літературі та мистецтві. Ставлення тоталітарного режиму до

інтелігенції. Антицерковна політика державної партії.

УРСР в умовах утвердження тоталітарного ладу (1929-1938 рр.)

Завершення внутріпартійної боротьби в ЦК ВКП(б) і утвердження одноособової диктатури І.В.Сталіна. Згорання нової економічної політики.

Проблема темпів індустріалізації. Дискусії з приводу плану першої п'ятирічки. Перехід до директивного планування. Ескалація репресій проти господарників і спеціалістів. Виробниче змагання. Стаханівський рух. Результати капітального будівництва у промисловості в роки першої і другої п'ятирічок.

Хлібозаготівельна криза 1924-1929 рр. Поворот до суцільної колективізації. Гасло "Ліквідація куркульства як класу": причини, масштаби, наслідки. Завершення колективізації основної частини селянських господарств у 1931-1932 рр. Деградація сільськогосподарського виробництва в одержавлених колгоспах. Голодомор 1932-1933 рр. і його наслідки.

Зростання культу особи Сталіна. Репресії на Україні. Судові політичні процеси 1930-х років. Чистка партії. Знищення керівництва КП(б)У.

Згорання політики українізації. Національно-культурна політика державної партії в УРСР 30-х років. Боротьба з "буржуазним націоналізмом" і "націонал-ухильництвом". "Розстріляне відродження".

Умови і результати культурного розвитку в 1930-х роках. Ліквідація неписьменності. Загальноосвітня і вища школа. Відродження університетської освіти. Діяльність АН УРСР. Здобутки і трагічні сторінки літератури і мистецтва.

Україна в роки Другої світової війни (1939-1945 рр.)

Західноукраїнські землі між двома світовими війнами. Мюнхенська змова і доля Карпатської України. Пакт Молотова-Ріббентропа. Початок Другої світової війни. Включення західноукраїнських земель до складу УРСР та їх радянська анексія. Напад Німеччини та її союзників на СРСР. Катастрофічні поразки 1941 р. Оборона Києва, Одеси і Севастополя. Бої за Донбас.

Початок народної боротьби в тилу ворога. Німецький окупаційний режим. План "Ост". Адміністративний устрій окупованої України. Розгортання радянського і націоналістичного партизанського руху проти окупантів. Діяльність ОУН-УПА.

Перемога Червоної армії під Сталінградом і початок визволення території України. Розгортання контрнаступу на Лівобережну Україну після Курської битви. Битва за Дніпро. Бої на Правобережжі і в західних областях. Взаємовідносини радянських партизанів з ОУН-УПА. Завершення боїв за Україну восени 1944 р.

Наслідки війни для України. Внесок українського народу в розгром нацистської Німеччини.

Післявоєнна відбудова і початок десталінізації в Україні

Включення УРСР у світову політику як однієї з фундаторів і членів ООН. Участь української делегації в Паризькій мирній конференції 1947 року.

Завершення збирання основних етнічних земель українського народу в межах єдиної держави. Операція "Вісла".

Труднощі відбудови народного господарства. Голод 1946-1947 рр. Насильницька колективізація в західних областях України. Нова хвиля масових репресій проти громадян України. Підпільно-партизанська боротьба ОУН-УПА з тоталітарним ладом. Ідеологічний наступ сталінщини на спроби культурно-національного відродження.

Хрущовська "відлига" і її характер в Україні

Україна після смерті Сталіна. Ідеологічна кампанія з нагоди 300-річчя Переяславської ради. Передача Кримської області до складу УРСР: мотиви і правова основа.

Спроби лібералізації політичного режиму. Критика культу особи Сталіна. Початок реабілітації жертв сталінських репресій. Реформи М.С.Хрущова, їх суперечливий і непослідовний характер, загальна спрямованість і значення.

Заходи щодо удосконалення управління і модернізації промисловості. Спроби подолання кризи в сільському господарстві. Участь України в освоєнні східних регіонів СРСР і цілинних земель.

Поява дисидентів в Україні. Зародження руху "шістдесятників", їх роль у національно-культурному житті. Зміни в кремлівському керівництві у жовтні 1964 р. та їх наслідки для України.

Україна в другій половині 1960-х - першій половині 1980-х рр.

Реформи середини 1960-років, їх згортання консерваторами в партійно-державному керівництві. Зупинення реабілітації і замовчування злочинної діяльності Сталіна. Деформації в структурі економіки України. Будівництво хімічних підприємств, атомних електростанцій. Наростання екологічної небезпеки. Екстенсивний розвиток сільського господарства, шкідливість кампанії щодо ліквідації "неперспективних" сіл.

Звільнення П.Шелеста. Подальше обмеження прав України. Н.Щербицький як провідник русифікаторської політики центру. Україна в єдиному народногосподарському комплексі СРСР.

Політичні репресії 1960-70-х років. Посилення реакції в духовному житті. Розгортання правозахисного і дисидентського руху. Репресивні дії органів КДБ. Загострення гальмівних процесів у соціально-економічному та суспільно-політичному розвитку України.

Поглиблення кризи тоталітаризму в СРСР і проголошення незалежності України (1985-1991 рр.)

Спроби М.Горбачова реформувати суспільство на засадах прискорення, перебудови, гласності. Економічна політика центрального уряду і Україна. Чорнобильська катастрофа та її наслідки.

Відновлення критики сталінізму. Зростання політичної активності народу. Гальмування перебудовчих процесів в Україні. Національне пробудження українського народу. Реабілітація політичних в'язнів. Викриття злочинів тоталітарного режиму.

Народження Народного руху України і перетворення його в опозиційну до КПРС силу. Перші кроки в демократизації суспільно-політичного життя і утворення нових політичних партій та громадських об'єднань. Реформа виборчої системи. Вибори до Верховної Ради УРСР. Формування парламентської опозиції – "Народної ради". Прийняття Декларації про державний суверенітет України.

Спроба серпневого перевороту у Москві (1991 р.) та його наслідки для України. Схвалення Верховною Радою УРСР Акту проголошення незалежності України. Заборона діяльності КПУ.

Загальноукраїнський референдум 1 грудня 1991 р. і вибори Президента України. Л.Кравчук – перший Президент України. Денонсація Договору 1922 р. про утворення СРСР. Угода про Співдружність незалежних держав.

9. Незалежна Українська держава

Державотворчі процеси в незалежній Україні

Створення правової бази розвитку України як демократичної держави. Зміцнення

державних кордонів. Формування Збройних сил і Військово-морського флоту, Національної гвардії, Служби безпеки, митної служби. Запровадження національної грошової одиниці. Затвердження державної символіки України. Міжнаціональні відносини і їх правове регулювання в Україні. Кримська автономія.

Соціально-економічний розвиток незалежної України

Реформування економіки на засадах підприємництва, перехід до ринкових відносин, приватизація. Зниження темпів промислового і сільськогосподарського виробництва. Криза кредитно-фінансової системи. Наростання інфляційних процесів і соціальної напруженості. Пошуки шляхів виходу з кризи і соціального захисту населення. Вступ до СОТ. Сучасний стан економіки. Демографічна ситуація в Україні.

Зовнішня політика незалежної України

Концепція зовнішньої політики України. Визнання України зарубіжними державами, встановлення дипломатичних відносин, формування представництв у міжнародних організаціях, входження у світове співтовариство. Набуття Україною без'ядерного статусу.

Зовнішньополітичні акції України щодо зміцнення миру і співробітництва, припинення воєнних конфліктів. Участь України у миротворчих процесах ООН, у програмі "Партнерство заради мир", в діяльності Ради Європи.

Україна у складі Співдружності незалежних держав.

Політичний розвиток незалежної України

Формування багатопартійності в Україні. Класифікація політичних партій і об'єднань, їх платформи у виборах до Верховної Ради України 1994 року.

Кампанія 1994 р. по виборах Президента України. Обрання Президентом Л.Кучми. Його соціально-економічна та політична платформа. Кроки по її реалізації. Прийняття Конституції України. Вибори до Верховної Ради 1998 р.

Президентські вибори 1999 р. Обрання Президентом Л.Кучми. Соціально-політичний та економічний розвиток України в період його президентства.

Кампанія 2004 р. по виборах Президента України. "Помаранчева" революція. Обрання Президентом В.Ющенка. Політична і економічна ситуація в країні у 2005-2010 рр.

Розклад політичних сил на президентських виборах 2010 р. Обрання президентом В.Януковича. Політична і економічна ситуація в Україні у 2010-2013 рр.

4. Структура навчальної дисципліни

Назва змістових модулів і тем	Кількість годин							
	Денна форма				Заочна форма			
	Всього	у тому числі			Всього	у тому числі		
		л.	пр.	с.р.		л.	пр.	с.р.
Змістовий модуль 1								
Стародавня і середньовічна історія України (до середини XVII ст.).								
Україна на порозі Нового часу (друга половина XVII – XVIII ст.).								
Вступ до курсу «Історія України»	4	2	2	-	4	-	-	4
Давня історія України	10	2	2	5	9	-	-	9
Княжа доба на території України	10	2	2	5	10	2	-	8
Україна під владою іноземних держав (друга половина XIV – перша половина XVII ст.)	10	2	2	5	10	-	-	10
Україна за часів козацької державності (середина XVII – кін. XVIII ст.)	11	4	4	5	12	-	2	10
Разом за змістовним модулем 1	45	12	12	20	45	2	2	41
Змістовий модуль 2								
Нова і новітня історія України (XIX – початок XXI ст.)								
Період боротьби за українське національне відродження (XIX – початок XX ст.)	11	2	2	7	10	-	-	10
Україна в добу національно-визвольних змагань (1917-1920 рр.)	10	2	2	5	12	-	2	10
Радянська Україна (1921-1991 рр.)	12	4	4	5	11	-	-	11
Незалежна Українська держава	10	4	4	5	12	2	-	10
Разом за змістовним модулем 2	45	12	12	22	45	2	2	41
Всього годин	90	24	24	42	90	4	4	82

5. Змістові модулі навчальної дисципліни «Історія України та української культури»

І змістовий модуль

**Тема: Стародавня і середньовічна історія України (до середини XVII ст.).
Україна на порозі Нового часу (друга половина XVII ст.).**

Лекційний модуль 1

1. Вступ до курсу "Історія України"
2. Давня історія України
3. Київська Русь – ранньофеодальна середньовічна держава
4. Україна під владою іноземних держав (друга половина XIV – перша половина XVII ст.)
5. Українська національна революція і боротьба за українську державність (друга половина XVII ст.). Колоніальна політика Російської імперії щодо України у XVIII ст.

Семінарський модуль 1

1. Вступ до курсу "Історія України"
2. Давня історія України
3. Давньоруська Київська держава та її місце в історичній долі українського народу
4. Українські землі під владою Речі Посполитої. Наростання національно-визвольної боротьби українського народу
5. Українська національна революція (1648-1676рр.)

Модуль самостійної роботи 1

1. Давня історія України
2. Княжа доба на території України
3. Україна під владою іноземних держав (друга половина XIV – перша половина XVII ст.)
4. Україна за часів козацької державності (середина XVII – кінець XVIII ст.)

Змістовий модуль 2

Нова та новітня історія України (XIX – початок XXI ст.).

Лекційний модуль 2

1. Період боротьби за українське національне відродження (XIX – початок XX ст.). Модернізація соціально-економічного життя в Україні у другій половині XIX – на початку XX ст.
2. Суспільно-політичне життя в Україні у другій половині XIX – на початку XX ст.
3. Боротьба за українську державність (1917-1920 рр.). Становлення радянської влади на українських землях
4. УРСР в умовах утвердження тоталітарного ладу в СРСР (1920-ті – 1930-ті рр.)
5. Післявоєнний розвиток Радянської України та її шлях до незалежності (1945 - поч. 1990-х рр.)

Семінарський модуль 2

1. Українські землі під владою Російської та Австрійської імперій у XIX – на початку XX ст.
2. Національно-демократична революція в Україні (1917 –1920 рр.)

3. Україна в роки Другої світової війни (1939-1945 рр.)
4. Україна в умовах незалежності (1991-2012 рр.)

Модуль самостійної роботи 2

1. Період боротьби за українське національне відродження (XIX - початок XX ст.)
2. Україна в добу національно-визвольних змагань (1917-1920 рр.)
3. Радянська Україна (1921-1991 рр.)
4. Незалежна Українська держава

6. Методи навчання

Реалізація навчально-виховних завдань потребує комплексного використання різноманітних методів навчання, які мають забезпечити взаємопов'язану та цілеспрямовану діяльність педагога й студентів. Методи навчання реалізуються через систему прийомів та засобів навчальної діяльності. Вони мають забезпечити взаємозв'язок трьох компонентів: мотиваційного, організаційно-ділового і контрольного-оцінного. У першому випадку треба використовувати методи, спрямовані на формування у студентів інтересу до пізнавальної діяльності. У групі організаційно-ділового компонента виділяють методи організації і забезпечення мисленнєвої діяльності (індуктивний, дедуктивний, репродуктивний та пошукового характеру). Такі методи називають словесними, наочними і практичними. У групі контрольного-оцінного компонента визначають методи пов'язані з контролем за навчальною діяльністю студентів.

До словесних методів навчання належать: розповідь, пояснення, бесіда, лекція. Ці методи використовуються під час лекційних та семінарських занять з дисципліни «Соціологія».

Розповідь – це метод навчання, який передбачає оповідну, описову форму розкриття навчального матеріалу з метою спонукання студентів до створення в уяві певного образу.

Пояснення — вербальний метод навчання, за допомогою якого педагог розкриває сутність певного явища, закону, процесу. Він ґрунтується не стільки на уяві, скільки на логічному мисленні з використанням попереднього досвіду студентів.

Бесіда передбачає використання попереднього досвіду студентів з певної галузі знань і на основі цього приведення їх за допомогою діалогу до усвідомлення нових явищ, понять або відтворення уже наявних. З цього погляду виділяють два види бесіди: евристичну й репродуктивну. За місцем у навчальному процесі розрізняють вступну, поточну й підсумкову бесіди.

Лекція — це метод, за допомогою якого педагог у словесній формі розкриває сутність наукових понять, явищ, процесів, логічно-пов'язаних, об'єднаних загальною темою.

Ефективне навчання неможливе без широкого використання наочних методів. Вони зумовлені діалектичними закономірностями пізнання і психологічними особливостями сприймання. Наочні методи передбачають насамперед використання демонстрації та ілюстрації. При цьому варто зауважити, що ці методи можуть застосовуватися як прийоми реалізації вимог інших методів.

Демонстрація — це метод навчання, який передбачає показ предметів і процесів у природі, динаміці.

Ілюстрація — метод навчання, за якого предмети і процеси розкриваються через їх символічне зображення (світлина, малюнки, схеми, графіки та ін.).

Досить суттєвим у використанні наочних методів навчання є володіння технологією і

техніки виготовлення й використання засобів демонстрації та ілюстрації. Особливої уваги потребує використання технічних засобів навчання, й зокрема комп'ютерної техніки. Зазначений метод відіграє значну роль в процесі організації самостійної роботи студентів.

Під час виконання самостійної роботи використовуються інтерактивні методи навчання (робота в малих групах, мозковий штурм, ситуативне моделювання, опрацювання дискусійних питань). Окрім того з метою активізації розумової діяльності студентів застосовуються: проблемний виклад навчального матеріалу, частково-пошуковий метод.

Проблемний виклад передбачає створення викладачем проблемної ситуації, допомогу студентам у виділенні та «прийнятті» проблемного завдання, використанні словесних методів (лекцій, пояснення). Для активізації мисленнєвої діяльності студентів, спрямованої на задоволення пізнавального інтересу шляхом отримання нової інформації.

Частково-пошуковий метод включає студентів у пошук шляхів, прийомів і засобів розв'язання пізнавального завдання. Для забезпечення дієвості цього методу необхідно створити проблемну ситуацію і спонукати студентів до розуміння і «прийняття» пізнавального завдання, керувати ходом пошукової мисленнєвої діяльності студентів з використанням системи логічно вмотивованих запитань; стимулювати і схвалювати пізнавальну діяльність студентів у процесі розв'язання навчальних завдань; аналізувати успіхи і помилки, труднощі.

7. Методи контролю

Контроль знань здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю (усного та письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів, майбутніх фахівців, до навчально-пізнавальної діяльності. З метою об'єктивної перевірки знань на семінарських заняттях застосовуються наступні методи контролю знань: усне опитування, письмові контрольні роботи, тестовий контроль.

Самостійна робота перевіряється шляхом написання рефератів, тестів, а також усного опитування.

8. Критерії оцінювання

Засоби діагностики успішності навчання - поточний і підсумковий контроль (усне опитування, письмові контрольні роботи, виконання індивідуального завдання).

Успішність навчання студентів оцінюється за **наступною шкалою**:

X – 1	Володіння навчальним матеріалом на рівні розпізнавання. Не має конспектів з дисципліни. Не може користуватися підручниками та енциклопедіями з історії, методичними рекомендаціями, іншими дидактичними засобами. Не має наукового уявлення про предмет і завдання історії, або може дуже приблизно їх сформулювати, виходячи із знань, набутих в повсякденному житті.
F – 2	Студент не знає значної частини програмного матеріалу, основного змісту джерел, відповідає на питання непослідовно, нелогічно, без

	належної аргументації, припускається суттєвих помилок у висновках, при викладі фактів і подій, не дає відповідей на додаткові запитання. Конспект з предмету складений безсистемно і фрагментарно.
Е – 3	Студент самостійно відтворює деякі основні положення, викладені в базовому підручнику чи лекційному матеріалі. У відповідях на питання допущені помилки, неправильні формулювання, вони не ґрунтуються на достатньому знанні історичних фактів, матеріал викладено недостатньо послідовно, логічно та аргументовано, відповіді на додаткові запитання – невпевнені й неточні. Письмові роботи безсистемні і непослідовні, позбавлені проблемності, збіднені на наукову термінологію. Часто припускається типових помилок, які, однак, при допомозі може виправити. Конспект складений формально, часто неохайно. Нерідко замість конспекту при відповідях користується ксерокопіями з підручників, які слабко або взагалі не опрацьовані. Матеріалом, що планується на самостійне опрацювання, практично не володіє.
D – 3,5	Студент повною мірою відтворює матеріал, що викладений в рекомендованих підручниках. Додатковою літературою практично не користується, знання джерел не має системного характеру. При відповідях зорієнтований на репродуктивне відтворення матеріалу, а не його творче осмислення і засвоєння. При виправленні помилок, яких припускається при усних відповідях, потребує деякої допомоги викладача. Слабко уявляє, як можуть бути використані знання з предмету при вивченні інших дисциплін соціогуманітарного спрямування, у становленні фахово важливих рис особистості. Теми, що виносяться на самостійну роботу, опрацьовані поверхово.
С – 4	Студент досить вільно володіє матеріалом в обсязі робочої навчальної програми, вивчив основні джерела, вміє послідовно та логічно викладати матеріал, робить в основному правильні та аргументовані висновки й узагальнення, але разом з тим допускає окремі неточності при висвітленні проблеми чи відповідаючи на додаткові запитання, що свідчить про недостатньо глибоке засвоєння програмного матеріалу. Має повні особисто написані конспекти з лекційних та семінарських занять, систематично вивчає теми, що виносяться на самостійне опрацювання, використовує їх матеріал при усних відповідях і написанні письмових контрольних робіт. При необхідності достатньо легко знаходить потрібний матеріал у конспекті, підручниках, довідковій літературі.
В – 4,5	Студент вільно володіє матеріалом згідно з програмою дисципліни. Систематично відвідує лекційні і семінарські заняття, глибоко і цілеспрямовано вивчає першоджерела. При роботі на семінарських заняттях виявляє активність, здатність до ведення наукової дискусії, самостійного мислення. Може чітко визначити актуальність проблемних питань з історії, що вивчаються, добре усвідомлює значення дисципліни для становлення професіонала та особистості. Проявляє сталий і неослабний інтерес до різних історичних проблем, читає додаткову літературу з метою поглиблення знань, отриманих на заняттях. Досить ефективно використовує попередній матеріал. Володіє достатньо високою культурою самостійного планування своєї позааудиторної роботи. Однак в деяких темах може виявляти фрагментарність знання.
А – 5	Студент добре засвоїв програмний матеріал, продемонстрував глибоке та всебічне знання історичних джерел, уміння послідовно, логічно та аргументовано викладати матеріал, аналізувати історичні факти та події, вміє робити порівняльну характеристику різних думок, історичних подій

та процесів, обстоювати власні погляди на ту чи іншу проблему, робити правильні й достатньо аргументовані висновки й узагальнення, чітко орієнтується в науковій періодизації історії України, правильно відповідає на додаткові питання. На семінарських заняттях відповідає вільно, конспекти та інші допоміжні матеріали використовує творчо. Письмові роботи мають чітко визначену логічну структуру і завершений характер, характеризуються гарним науковим стилем. Вільно використовує міжпредметні зв'язки, добре орієнтується в періодичній та монографічній літературі з предмету. Легко знаходить відповіді на нестандартні питання. Виявляє творчі здібності, схильність до самостійної науково-дослідницької роботи, що проявляється у прагненні приймати участь в наукових конференціях, проблемних групах тощо.
---

9. Рекомендована література

Опубліковані документи

1. Історія Києва: від княжої доби до сучасності. Збірник документів і матеріалів: Навч. посібник. /За заг. ред. В.Ф.Колесника, А.П.Коцура, Н.В.Терес. – К.: Книги XXI, 2005. – 773 с.
2. Історія України від найдавніших часів до сьогодення. Документи та матеріали. – Чернівці: Книги XXI, 2008. – 1100 с.
3. Історія України: Документи. Матеріали. Посібник /Укл. В.Ю.Король. – К.: Академія, 2002. – 448 с.
4. Історія України: Хрестоматія: У 2-х ч. – Вид. 2-е /Упор.: С.М.Клапчук (кер.), В.І.Білик, Ю.А.Горбань та ін. – К.: ІЗМН, 1996. – Ч.1. – 372 с.; Ч. 2. – 336 с.
5. Національні відносини в Україні у ХХ ст. Збірник документів і матеріалів /Упор.: М.І. Панчук та ін. – К.: Наукова думка, 1994. – 560 с.
6. Національні процеси в Україні: історія і сучасність. Документи і матеріали. Довідник. У 2-х ч. /За ред. В.Ф.Панібудьласки. – К.: Вища школа, 1997. – Ч. I. – 583 с.; Ч. II. – 704 с.
7. Україна в ХХ столітті (1900-2000): Збірник документів і матеріалів /Упор.: А.Г.Слюсаренко, В.І.Гусєв, В.Ю.Король та ін. – К.: Вища школа, 2000. – 351 с.
8. Українська Центральна Рада: Документи і матеріали. У 2-х т. /Ред. кол.: В.А.Смолій, О.Д.Бойко, Ю.М.Гамрецький та ін. – Т. 1. – К.: Наукова думка, 1996. – 590 с.; Т. 2. – К.: Наукова думка, 1997. – 424 с.
9. Хрестоматія з історії України /Упор.: В.І.Червінський (кер.), В.Є.Кругляков, В.В.Пилипенко та ін. – К.: Вежа, 1996. – 352 с.

Навчальна література

1. Бойко О. Історія України: Навч. пос. – К.: Академвидав, 2003. – 656 с.
2. Борисенко В. Курс української історії: З найдавніших часів до ХХ ст. Навч. пос. – К.: Либідь, 1996. – 616 с.
3. Верстюк В.Ф. Українська Центральна Рада: Навч. пос. – К.: Заповіт, 1997. – 344 с.
4. Верстюк В., Осташко Т. Діячі Української Центральної Ради: Біографічний довідник. – К.: КНФ, 1998. – 256 с.
5. Воронянський О.В. Історія України: Навч. пос. – Х.: Парус, 2007. – 544 с.

6. Гудзь В.В. Історія України: Підручник. – К.: Слово, 2008. – 672 с.
7. Давня історія України: Навч. пос. В 2 т. /За ред. П.П.Толочка. – Кн. 1. – К.: Либідь, 1994. – 240 с.; Кн. 2. – К.: Либідь, 1995. – 224 с.
8. Довідник з історії України /За ред. І.З. Підкова, Р.М. Шуст. – К.: Генеза, 2001. – 1136 с.
9. Залізняка Л. Первісна історія України: Навч. пос. – К.: Вища школа, 1999. – 263 с.
10. Земерова Т.Ю., Скирда І.М. Історія України: Навч. пос. – Х.: Весна, 2012. – 832 с.
11. Історія України в особах: IX – XVIII ст. /Під ред. В. Замлинського. – К.: Україна, 1993. – 396 с.
12. Історія України в особах: XIX – XX ст. /Кер. авт. кол. І.Войцехівська. – К.: Україна, 1995. – 479 с.
13. Історія України. Комплексний довідник /Укладачі: Воропаєва В. В., Земерова Т. Ю., Скирда І. М. та ін. — Х.: Весна, ФОП Співак В.Л., 2012. – 480 с.
14. Історія України. Тести. 6-11 класи: посібник / За ред. О.Д.Бойка. –К.: Академвидав, 2012. – 272 с.
15. Історія України: Курс лекцій: в 2 кн. /За ред. Л.Мельника. – Кн.1. – К.: Либідь, 1991. – 576 с.; Кн. 2. – К.: Либідь, 1992. – 464 с.
16. Історія України: Навч. пос. /За ред. Ю.Зайцева. – Л.: Світ, 1996. – 488 с.
17. Історія України: Навчально-методичний посібник для семінарських занять /За ред. В.М.Литвина. – К.: Знання, 2006. – 607 с.
18. Історія України: Нове бачення. Навч. пос. /Під ред. В.А. Смолія. – К., 2000. – 463 с.
19. Кормич Л.І., Багацький В.В. Історія України від найдавніших часів і до XXI ст. – Х.: Одіссей, 2001. – 479 с.
20. Мирончук В.Д., Ігошкін Г.С. Історія України: Навч. пос. – К.: МАУП, 2001. – 328 с.
21. Новітня історія України (1900-2000 рр.): Навч. пос. /Ред.: А.Г.Слюсаренко, В.І.Гусєв, В.М.Литвин та ін. – К.: Вища школа, 2002. – 719 с.
22. Остафійчук В.Ф. Історія України: сучасне бачення: Навч. пос. – К.: Знання-Прес, 2004. – 390 с.
23. Панченко П.П., Шмарчук В.А. Аграрна історія України: Навч. пос. – К.: Знання, 2000. – 342 с.
24. Петровський В.В., Радченко Л.О., Семененко В.І. Історія України: Неупереджений погляд. Факти. Міфи. Коментарі. – Х.: Школа, 2008. – 608 с.
25. Рибак І.В. Історія України у проблемному викладі, в особах, термінах, назвах і поняттях: Навч. пос. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 199 с.
26. Світлична В. Історія України: Навч. пос. – К.: Каравела; Л.: Новий Світ-2000, Магнолія плюс, 2000. – 308 с.
27. Україна і світ: Історія господарства від первісної доби і перших цивілізацій до становлення індустріального суспільства. Навч. пос. – К.: Генеза, 1994. – 368 с.
28. Хрестоматія з історії України. Практичний довідник /Уклад. Воропаєва В.В. – Х.: ФОП Співак В.Л., 2010. – 464 с.
29. Яковенко Н.М. Нарис історії України: З найдавніших часів до кінця XVIII ст. Навч. пос. – К.: Генеза, 1997. – 312 с.

Наукова література

1. Античные государства Северного Причерноморья /Под ред. Г.А.Кошеленко, И.Т.Кругликовой, В.С.Долгорукова. – М.: Наука, 1984. – 392 с.

2. Аркас М. Історія України-Русі. – К.: Вища школа, 1993. – 386 с.
3. Баран В.Д. Давні слов'яни. – К.: Альтернативи, 1998. – 335 с. (Україна крізь віки. – Т. 3).
4. Баран В.К., Даниленко В.М. Україна в умовах системної кризи (1946-1980-і рр.). – К.: Альтернативи, 1999. – 303 с. (Україна крізь віки. – Т. 13).
5. Бунятян К.П., Мурзін В.Ю., Симоненко О.В. На світанку історії. – К.: Альтернативи, 1998. – 335 с. (Україна крізь віки. – Т. 1).
6. Вергунов В.А., Коцур А.П., Коцур В.П. Україна та столипінська аграрна реформа: передумови, завдання, здійснення. – К.: Інститут аграрної економіки, 2008. – 132 с.
7. Грушевський М. Ілюстрована історія України. – К.: Наукова думка, 1992. – 544 с.
8. Гуржій О.І., Чухліб Т.В. Гетьманська Україна. – К.: Альтернативи, 1999. – 304 с. (Україна крізь віки. – Т. 8).
9. Даниленко В.М., Касьянов Г.В., Кульчицький С.В. Сталінізм на Україні: 20-30-ті рр. – К.: Либідь, 1991. – 344 с.
10. Коваль М.В. Україна в другій світовій і Великій Вітчизняній війнах (1939-1945 рр.). – К.: Альтернативи, 1999. – 336 с. (Україна крізь віки. – Т. 12).
11. Колесник В.Ф., Могильний Л.П. Політичні партії та суспільно-політичні рухи в Україні наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття. – К.: Київський університет, 2007. – 279 с.
12. Колесник В.Ф., Могильний Л.П. Українські ліберально-демократичні партії в Російській імперії на початку ХХ століття. – К.: Київський університет, 2005. – 244 с.
13. Копиленко О.Л. "Сто днів" Центральної Ради. – К.: Україна, 1992. – 204 с.
14. Котляр М.Ф. Галицько-Волинська Русь. – К.: Альтернативи, 1998. – 336 с. (Україна крізь віки. – Т. 5).
15. Крижицький С.Д., Зубар В.М., Русяєва А.С. Античні держави Північного Причорномор'я. – К.: Альтернативи, 1998. – 352 с. (Україна крізь віки. – Т. 2).
16. Кульчицький С. Комунізм в Україні: перше десятиріччя (1919-1928). – К.: Основи, 1996. – 396 с.
17. Литвин В.М. Україна на межі тисячоліть (1991-2000 рр.). – К.: Альтернативи, 2000. – 360 с. (Україна крізь віки. – Т. 14).
18. Нариси історії української революції 1917-1921 років: у 2-х кн. /За ред. В.А.Смолія. – Кн. 1. – К.: Наукова думка, 2011. – 390 с.; Кн. 2. – К.: Наукова думка, 2012. – 464 с.
19. Полонська-Василенко Н.Д. Історія України: в 2 т. – К.: Либідь, 2002. – Т.1. – 672 с.; Т. 2. – 608 с.
20. Реєнт О.П., Коляда І.А. Усі гетьмани України: легенди, міфи, біографії. – Х.: Фоліо, 2007. – 415 с.
21. Рубльов О.С., Реєнт О.П. Українські визвольні змагання 1917-1921 рр. – К.: Альтернативи, 1999. – 336 с. (Україна крізь віки. – Т. 11).
22. Русина О.В. Україна під татарами і Литвою. – К.: Альтернативи, 1998. – 320 с. (Україна крізь віки. – Т. 6).
23. Сарбей В.Г. Національне відродження України. – К.: Альтернативи, 1999. – 335 с. (Україна крізь віки. – Т. 9).
24. Смолій В.А., Степанков В.С. Українська національна революція ХVІІ ст. – К.: Альтернативи, 1998. – 352 с. (Україна крізь віки. – Т. 7).
25. Толочко О., Толочко П. Київська Русь. – К.: Альтернативи, 1998. – 352 с. (Україна крізь віки. – Т. 4).

26. Толочко П. Київська Русь. – К.: Абрис, 1996. – 360 с.
27. Трошинський В.П., Шевченко А.А. Українці в світі. – К.: Альтернативи, 1999. – 352 с. (Україна крізь віки. – Т. 15).
28. Українська революція і державність (1917-1920 рр.) /Авт. Кол.: Т.А.Бевз, Д.В.Веденнєв, І.Л.Гошуляк та ін. – К.: Парламентське видавництво, 1998. – 248 с.
29. Яворницький Д.І. Історія запорізьких козаків. у 3-х томах. – Т. 1. – К.: Наукова думка, 1990. – 592 с.; Т. 2. – К.: Наукова думка, 1990. – 560 с.; Т. 3. – К.: Наукова думка, 1991. – 560 с.

Інтернет-ресурси

1. <http://archive.nbuv.gov.ua> Сайт Національної бібліотеки України імені В.Вернадського.
2. <http://history.vn.ua> Шкільна програма з історії (5-12 клас): книги, підручники, довідники та додаткові матеріали.
3. <http://history.vn.ua> Книги та підручники з історії України та всесвітньої історії.
4. <http://istorikznu.at.ua/forum/10> Бібліотека історичного факультету Запорозького національного університету.
5. <http://osvitanet.com.ua> Навчально-методичний сайт ЗАТ "Інститут передових технологій", на якому розміщено інтернет-версії електронних навчальних атласів, контурних карт, стінних карт, підручників з історії, географії, картографії, розробки уроків, методичні рекомендації.
6. <http://ukraine-history.com.ua> Матеріали з історії України: підручники, реферати.
7. <http://ukrlibrary.com.ua> Онлайн-підручники з історії України.
8. <http://ukrmap.su/uk-uh> Навчальний ресурс з історії України, що містить шкільні підручники, історичні мапи та ілюстрації.
9. <http://vk.com/club47737829> Група "ХДУ. Історія України". Матеріали з історії України для студентів Херсонського державного університету.
10. <http://www.history.org.ua> Сайт Інституту історії України. Електронна бібліотека з історії.
11. <http://www.history.org.ua/?litera&askAbout=journal> Електронні версії випусків та наукових статей "Українського історичного журналу".
12. <http://www.ukrhistory.narod.ru> Українська історична бібліотека.